

З ІСТОРІЇ ПЛЕМІННОЇ СПРАВИ НА СУМЩИНІ

Л.І.Рожкова

Сумський національний
аграрний університет (м. Суми)

Розвиток тваринництва на Сумщині бере початок з другої половини XVII ст., коли перші слобожане - переселенці привели з собою багато рогатої худоби, а також коней, волів, овець, кіз, свиней. В подальшому молочне скотарство стало однією з провідних галузей тваринництва регіону. Пошук оптимальних засобів поліпшення порід, підвищення ефективності галузі зумовили розвиток селекційно – племінної справи. Виведення породи почалося стихійно на території сучасної Сумської області ще в середині XIX ст. і пройшло декілька етапів.

1934 р. на території Лебединського і Штепівського районів був створений Лебединський державний розплідник високопродуктивної бурої худоби швіцької породи (країна походження - Швейцарія). За 6 років у районах з'явилося 26 племінних ферм, які налічували понад 2 тис. високопродуктивних швіців. Основою племінного тваринництва були господарства у селах Токарі – Бережки, Межиричі, Ворожба, Бішкінь. Створена у Токарях сільськогосподарська комуна, згодом – артіль, - стала опорним господарством Лебединського держплемрозплідника бурої породистої худоби. Результатом вдалого господарювання стало представлення трудових здобутків артілі у 1939 році на Всесоюзній сільськогосподарській виставці у Москві. На цей час середньодобовий доважок живої маси бичків досягав 1200 грамів, а це - небувалі результати. Наступного, 1940 року, лебединські тваринники представили на Всесоюзній виставці рекордні показники середньодобового доважку живої маси при вирощуванні молодняку великої рогатої худоби у 1044 грами.

Поступальний розвиток тваринництва, сільського господарства країни в цілому був перерваний початком Другої світової війни. З наближенням театру воєнних дій до території Сумської області (створена у січні 1939 р.) постала необхідність у стислі терміни евакуювати до східних районів країни промислове обладнання, кваліфікованих робітників, сільськогосподарську техніку, племінну худобу. Основні завдання та зміст заходів з евакуації визначалися постановою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 27 червня 1941р. «Про порядок вивезення і розміщення людських контингентів та цінного майна».

19 серпня 1941 р. директору Лебединського Держплемрозплідника М.Бондаренку було направлено директиву Наркомату оборони з вимогою організувати відправку найбільш цінних племінних корів у Саратовську область. Відповідальним за евакуацію худоби було призначено старшого селекціонера Григорія Кириченка. Стадо супроводжували доярки, серед них – Марія Харитонівна Савченко (1913 – 2005 рр.), згодом - заслужений працівник сільського господарства УРСР, двічі Герой Соціалістичної Праці.

Лебединські тваринники подолали довгий та небезпечний шлях до навчального господарства сільськогосподарського технікуму, що знаходився у Вольському районі Саратовської області. Цінна худоба була збережена,

лебединські корови забезпечені приміщеннями і кормами. У важких умовах евакуації не припинялась і племінна робота. Її вели працівники Українського науково – дослідного інституту тваринництва, вивезеного до міста Енгельс Саратовської області, а також фахівці з Лебединського державного племрозплідника на чолі з Г. Кириченком. Після повернення на Сумщину 1944 р. Г.П.Кириченко очолив Лебединський держплемрозплідник.

В 1950 році лебединська порода була затверджена як самостійна порода молочно-м'ясного напрямку. В її створенні брали участь спеціалісти Лебединського держплемрозплідника, племінних заводів і наукові співробітники Українського науково-дослідного інституту тваринництва під керівництвом професора А.Є.Яценка. Характерна особливість «лебединок» - це підвищений вміст жиру та білка в молоці, а також високий уміст казеїну, основного компоненту сиру, тому молоко добре підходить для виробництва саме цього продукту.

Значний вклад у розвиток селекційної та племінної справи внесли випускники та науковці Сумського національного аграрного університету (заснований 29 квітня 1977 р. згідно з наказом Міністерства сільськогосподарства СРСР як філія Харківського сільськогосподарського інституту імені В.В. Докучаєва). З 1981 р. В Сумській філії працював відомий вчений в галузі розведення і селекції с/г тварин професор Валентин Тихонович Лобанов (1913 – 1991 рр.). Працюючи на посаді завідувача кафедри приватного тваринництва (згодом – спеціального тваринництва), В.Т.Лобанов здійснював науково – методичне керівництво обласною системою «Молоко», складав селекційні плани і програми для господарств області, зокрема, учбового господарства інституту, зробив значний внесок у підготовку наукових співробітників. Зокрема, доктор с.г.наук, професор, академік НААН В.І.Ладика розпочав дослідження у галузі племінної справи під час навчання на зооінженерному факультеті. В.І.Ладикою розроблено методику оцінки типу будови тіла бурої худоби, включено до переліку ознак добору капа – казеїнові фракції білка молока, опрацьовано концепцію вдосконалення бурої худоби на принципах відкритості популяції із залученням кращого генофонду північно – американських та західноєвропейських швіців. З 2005 р. професор В.І.Ладика – ректор Сумського НАУ, який за 40 років подолав шлях від філії до провідного національного університету. У Всесвітньому рейтингу університетів світу Webometrics 2017 р.(було представлено 100 вітчизняних вишів), Сумський НАУ посів І місце серед аграрних вищих навчальних закладів України.

Протягом 1980 – х – початку 2010 –х рр. у Сумському НАУ сформувалася наукова школа селекції та племінної справи великої рогатої худоби. Доктор с.г. наук, професор, завідувач кафедри технології виробництва продукції тваринництва, Геннадій Павлович Котенджі (1939-2013 рр.) очолив роботу зі створення і удосконалення порід і типів великої рогатої худоби. Під його керівництвом було вдосконалено молочний тип бурої худоби, а в 2003 р. – нову українську буру молочну породу і дві заводські лінії бугаїв – плідників Елеганта і Стретча, а також брали участь у створенні сумського внутріпородного типу української чорно-рябої молочної породи. Г.П. Котенджі

проводив велику роботу зі збереження генофонду лебединської породи, створення стад м'ясних порід в умовах Лісостепу України, формування стад молочної худоби, здатних до інтенсивних технологій виробництва молока у господарствах різних форм власності. У даний час дослідження у галузі племінної справи та селекції тваринництва здійснюють науковці Л.М.Хмельничий, Л.В.Бондарчук, Ю.М.Бойко, І.О.Рубцов, В.В.Вечорка.